

İnsanın içinde nesne olmadığına, *özne* olduğuna dair bir his var, hatta histen öte bir kanun bu; *özne* olduğumuza ve başka insanların da *özne* olduğuna inanarak başlıyoruz *medeni* sayılmaya ve *başka özneleri* ne kadar *özne* görebilirse o kadar daha insanî oluyoruz.

Onun için bir insanın hayatına değer biçmek insanlığa *iharet* gibi geliyor.

Onun için insana dair herhangi bir değerlendirmede, işin içine *sadece nesne* olarak görmediğimiz değerler katmak gerekiyor. İnsanı sadece kazandığı para veya yarattığı ekonomik değer veya tükettiği kaynak olarak göremiyoruz, bir ismi, bir ailesi, bedeninden öte bir *ruhu* olmak zorunda.

Yine de insanlar gerçekte aynen pek de *özne* görmediğimiz *hayvanlar* gibi nesne. Çoğunun hayatla ilgili derdi karnını doyurmak, eş bulmak ve daha değişik şeyler tüketmek üzerine kurulu. Tek bir insanı *insan* olarak görmek kolay ancak milyonlarca insan bir araya geldiğinde, herhangi bir canlı sürüsü nasıl davranıyorsa öyle davranıyor.

Topluluğun zekası aralarındaki en aptalın zekasına denktir mealinde bir söz hatırlıyorum.

Hepimiz o milyonların içinde olduğumuz için gerçekte kendimizi nesne olarak görmesek de birilerinin bizi öyle gördüğü fikrine alışmamız gerekiyor. Stalin'in isabetle gördüğü: *Bir kişinin ölümü trajedidir, bir milyon kişinin ölümü istatistik.*

Gerçekte olduğumuz her şeyin maddî bir karşılığı var. İnsan hayatının da, işlediği sevapların da, günahların da... Bunları ölçmek zor olabilir. Nasıl ölçüleceği tartışabilir ancak ölçüm cihetinin tartışmalı oluşu insanın *namütenahi* değeri olduğu anlamına gelemmez.

İnsan kendine *namütenahi* değer biçerek, gerçekte, egosunun dokunulmazlığını ilan eder. *İnsan hayatına değer biçilemez* sözünün asıl anlattığı *benim hayatıma değer biçilemez* dir. İnsanın kendisi hakkında böyle düşünmesi normal. İnsanın kendi hayatına değer biçmesi muhtemel değil çünkü o hayat alındığında, elinde hiçbir şey kalmıyor. Velakin hepimiz *başkalarının* hayatına ve mutluluğuna değer biçiyoruz, itiraf etmek işimize gelmese de.